

Nr 658

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 162, med förslag till förordning om allmän varuskatt, m. m.*

Sammanfattning av centerpartiets förslag

Den inkomstförstärkning på ca 1 miljard kronor, som finansministern i sin proposition bedömt som nödvändig, kan enligt centerpartiets mening ej åstadkommas lånevägen eller genom en höjning av de direkta skatterna, vilka i så fall skulle komma att höjas med 30 procent. Detta vore en orimlig belastning på skattebetalarna, men även den allmänna varuskatt och den höjning av energiskatten, som finansministern föreslagit, utgör en alltför hård belastning på skattebetalarna och näringslivet. Centerpartiet kan därför inte acceptera denna lösning av den statsfinansiella krisen. Den av finansministern anvisade vägen är dessutom alltför riskfylld ur konjunkturpolitisk synpunkt.

Centerpartiets alternativ är i första hand besparingar, som är ägnade att skapa bättre balans mellan den enskilda och den offentliga sektorn i samhällsekonomin. Centerpartiet förordar vidare en kompletterande inkomstförstärkning dels i form av en tillfällig höjning av vissa punktskatter och dels i form av en särskild tvåårig budgetsaneringsavgift. Med centerpartiets alternativ skulle en sanering av statens finanser kunna genomföras utan risk för samhällsekonomin. Centerpartiet förutsätter även att vid budgetbehandlingen 1960 fullständig återhållsamhet iakttages med alla icke ofrånkomliga utgiftshöjningar.

En allmän och förutsättningslös prövning av alla tänkbara nedskärningar och besparingar inom såväl civil som militär förvaltning bör vidare snarast företagas. Även inom den statliga verksamheten måste man kunna räkna med ett kostnadstänkande av den art som är grunden för all rationaliseringsverksamhet inom enskilt näringsliv.

Centerpartiets alternativ innebär i korthet att besparingar åstadkommes genom en omläggning av de generella bostadssubventionerna, vilket beräknas medge en besparing av 200 milj., att bidraget till sjukförsäkringen sänkes, vilket i besparing skulle ge 100 milj., att driftbidraget till SJ sänkes med 20 milj., att åldersgränsen för barnpensionerna fastställs till 16 år, vilket innebär en besparing av 35 milj., samt att övriga div. besparingar om tillhoppa ca 45 milj. företages. Centerpartiets alternativ innebär sålunda redan nu en sammanlagd besparing för kommande år av ca 400 milj.

Inkomstförstärkningarna i form av tillfälliga punktskattehöjningar skulle i första hand drabba sprit och tobak med tillhoppa ca 205 milj. Vidare föreslås en höjning av de s. k. lyxskatterna, av statens andel av inkomsterna från Tipstjänst och penninglotteriet och en höjning av brevportot, vilket tillsammans beräknas ge ca 140 milj. En särskild avgift på eldningsolja beräknas ge 95 milj., en avrundning av schablonavdragen vid taxering ca 60 milj. och en höjning av avgiften till folkpensionerna med 0,5 % 100 milj. Dessutom föreslås uttagande av en särskild budgetsaneringsavgift under en tid av två år med 1 % på fysisk persons beskattningsbara inkomst och 2 % på juridisk persons beskattningsbara inkomst. Denna extraordinära avgift beräknas ge 285 milj. Till sammans skulle den föreslagna inkomstförstärkningen uppgå till ca 885 milj. kr. Summa av besparingar och tillfälliga inkomstförstärkningar skulle sålunda uppgå till ca 1 285 milj. kronor.

Mot dessa besparingar och inkomstförstärkningar får så ställas nödvändiga utgiftsökningar, för vilka centerpartiets förslag nu lämnar ett utrymme av ca 296 milj. kronor. I dessa utgiftsökningar ingår den av centerpartiet föreslagna höjningen av folkpensionerna.

Regeringens budgetförslag

Enligt den prognos över den statsfinansiella utvecklingen, som lämnas i propositionen nr 162 angående allmän varuskatt m. m., kan underskottet på driftbudgeten 1959/60 uppskattas till cirka 900 milj. kronor och totalbudgetunderskottet till i det närmaste 2 900 milj. kronor. Under vårriksdagen framhölls bl. a. från centerpartiets sida, att man i nuvarande läge måste acceptera en viss underbalansering av driftbudgeten. Det förslag, som regeringen framlägger, innebär på grundval av den inkomst- och utgiftsbedömning, som lämnas i propositionen, en underbalansering av årets driftbudget med drygt 500 milj. kronor.

Såsom senaste besparingsutredningen klarlagt blir det statsfinansiella läget särskilt hårt pressat under de närmaste budgetåren. Enligt det material, som legat till grund för besparingsutredningens arbete, skulle underskottet på driftbudgeten 1960/61 öka med cirka 1 450 milj. kronor och uppgå till i runt tal 2 200 milj. kronor. Totalbudgetunderskottet skulle samma år uppgå till drygt 4 200 milj. kronor. Ur såväl statsfinansiell som samhällsekonomisk synpunkt föreligger en synnerligen allvarlig anhopning av utgiftsbehov för budgetåret 1960/61. Men även för de därefter följande budgetåren skulle driftbudgeten enligt de gjorda uppskattningarna komma att visa en årlig ökning av underskottet med i runda tal 100—250 milj. kronor. En vidgad klyfta mellan inkomster och utgifter skulle sålunda vara att vänta. För

kapitalbudgeten däremot förutsattes en successiv minskning av medelsbehovet från cirka 1 800 milj. kronor 1960/61 till cirka 1 200 milj. kronor 1963/64.

I den föreliggande propositionen redovisar finansministern på grundval av myndigheternas petita och vissa kommittéförslag krav på utgiftsökningar för budgetåret 1960/61 med i det närmaste 2 000 milj. kronor på driftbudgeten och cirka 200 milj. kronor på kapitalbudgeten. Statens inkomster beräknas vid oförändrad skattepolitik öka med 600 å 700 milj. kronor under budgetåret 1960/61. Denna inkomstökning skulle enligt finansministern motsvaras av s. k. automatiska utgiftsökningar av ungefär samma storlek. I vilken mån regeringen anser sig kunna begränsa de icke automatiska utgiftsökningarna, 1 300—1 400 milj. kronor å driftbudgeten och ca 200 milj. å kapitalbudgeten, framgår inte av propositionen. Innan budgetarbetet slutförts kan, heter det, givetvis ingenting med bestämdhet sägas om hur det slutliga riksstatsförslaget för budgetåret 1960/61 kommer att te sig. En preliminär bedömning av den pågående budgetbehandlings resultat skulle dock enligt propositionen visa, att under alla förhållanden en mycket betydande utgiftsstegring skulle bli resultatet 1960/61. Enligt finansministern skulle det därför vara skäl att varna för tron att utgiftsbeloppet för 1960/61 ganska lätt skulle kunna skäras ned väsentligt, och i ännu högre grad skulle en sådan varning vara befogad vid bedömningen av utgifterna för de därpå följande budgetåren.

På grundval av de överväganden, som ovan refererats, kommer finansministern fram till slutsatsen, att budgeten kräver en inkomstförstärkning av 1 å 1½ miljard kronor, räknat för helt budgetår. Besparingslinjen kan enligt finansministern inte betraktas som något alternativ till en inkomstförstärkning.

I den föreliggande propositionen föreslås införande av allmän varuskatt i detaljhandelsledet med en skattesats av 4 procent. Då skatten skall utgå på ett beskattningsvärde, som motsvarar det för varan erlagda vederlaget, den allmänna varuskattens belopp inräknat, skulle den reella skatten utgöra 4,2 procent. Skatteintäkten per budgetår beräknas till cirka 1 400 milj. kronor. I propositionen nr 163 föreslås, att den allmänna varuskatten skall kompletteras med en förhöjd energibeskattnings. Skatten på bensin skulle höjas med 5 öre per liter, skatten på motorbrännolja och eldningsolja med 10 kronor per m³ och skatten på stenkol och koks med 8 resp. 9 kronor per ton. Den föreslagna energiskattehöjningen beräknas tillföra statsverket omkring 225 milj. kronor för helt budgetår. Sammanlagt skulle alltså statens inkomster förstärkas med cirka 1 625 milj. kronor per budgetår.

Detta belopp skulle emellertid reduceras genom komparationer till vissa grupper. Enligt proposition nr 164 skall den statliga inkomstskatten sänkas för små och medelstora inkomster med sammanlagt 225 milj. kronor per år. Finansministern anmäler vidare sin avsikt att till nästa års riksdag lägga

fram förslag om ändring av familjebeskattningen, innebärande en sänkning med 40 milj. kronor, och om ändringar rörande förlustutjämning och avskrivning av jordbruksinventarier, tillsammans medförande en skattelättnad på cirka 25 milj. kronor. I proposition nr 169 föreslås att barnbidraget till kompensation för den allmänna varuskatten skall höjas med 50 kronor, vilken reform beräknas kosta 90 milj. kronor per år. Det indextillägg, som folkpensionärerna automatiskt erhåller i följd av levnadskostnadsfördyringen genom varuskatten, medför en kostnad av 40 milj. kronor per år. Den totala kostnaden för här avsedda reformer och kompensationer skulle alltså uppgå till omkring 400 milj. kronor. Härtill kommer de kostnadsökningar, som staten åsamkas genom administrationen av varubeskattningen och genom fördyringen av varor och tjänster, som tillhandahålles staten, till ett belopp, som redan nu kan beräknas till drygt 50 milj. kronor per år. Den inkomstförstärkning, som regeringen föreslagit genom allmän varubeskattning och förhöjd energibeskattning, skulle alltså uppgå till ett nettobelopp av knappt 1 150 milj. kronor per budgetår.

Skattepolitiska synpunkter

Den direkta beskattningen i vårt land är hög i jämförelse med flertalet andra länder. Som följd härav har det s. k. skattetänkandet vunnit allt större utbredning, innebärande minskad benägenhet till ökning av marginalinkomsterna. Den inkomstförstärkning på 1 à 1½ miljard kronor, som regeringen bedömt som nödvändig, motsvarar en genomsnittlig höjning av statskatten med inte mindre än 30 procent. Det är helt naturligt att en sådan höjning av den direkta skatten måste betraktas som orimlig. Mot bakgrunden härav och av att den nuvarande indirekta beskattningen redan uppgår till cirka 45 procent av den samlade direkta beskattningen skulle emellertid den av regeringen föreslagna skattehöjningen innebära en alltför hård belastning på såväl de enskilda skattskyldiga som näringslivet, även om den genomföres i form av ökad indirekt beskattning. En sådan höjning av skatetrycket medför enligt vår mening, att en alltför stor del av medborgarnas inkomster tages i anspråk för den offentliga verksamheten.

Centerpartiet kan inte godta en politik, som för avsevärd framtid syftar till en höjning av skatetrycket. Det framgår av propositionen, att regeringen avser att göra den allmänna varuskatten permanent. I motsats till förutvarande investeringsavgift skall den, framhåller finansministern, icke ha en »mera tillfällig karaktär». Vi kan inte acceptera en höjning av skatetrycket för framtiden. Målsättningen för den närmaste tiden måste enligt vår mening i stället vara att undvika skattehöjningar och på längre sikt skapa förutsättningar för en sänkning av det samlade skatetrycket.

Det står emellertid klart, att de statsfinansiella problemen för inneva-

rande och därefter närmast följande budgetår inte kan klaras enbart genom besparingar i den statliga verksamheten. Såsom vi i det följande redovisar är vi därför beredda att godta även vissa inkomstförstärkningar åt staten. Men sådana inkomstförstärkningar kan endast accepteras inom en viss begränsad ram. Vidare måste det klart fastläggas, att de skall vara av tillfällig natur, avseende att möjliggöra en nödvändig budgetsanering under de närmaste två åren.

Den indirekta beskattningen har en regressiv karaktär. Visserligen har inkomstutvecklingen i vårt land under de senare decennierna gått i utjämnande riktning. Det måste dock fortfarande betraktas som ett allvarligt problem, att en allmän varubeskattning som den föreslagna tynger hårdast på dem som har den svagaste skatteförmågan. Detta framträder särskilt, när enligt propositionen oundgängliga varor som livsmedel och kläder omfattas av beskattningen. Vissa grupper skall visserligen enligt regeringens förslag delvis få kompensation för den kostnadsfördyring, som den allmänna varuskatten medför. I det syftet föreslås viss förhöjning av barnbidragen. För små och medelstora inkomster föreslås en sänkning av den statliga inkomstskatten. Den största kompensationen skulle härvid tillfalla gifta inkomsttagare i inkomstskiktet 16 500—23 500 kronor med 140 kronor samt ensamstående i inkomstskiktet 9 500—14 500 kronor med 100 kronor. Inkomsttagare i skikten därunder, vilka drabbas förhållandevis hårdare av den allmänna varuskatten, får enligt regeringens förslag väsentligt mindre kompensation, gifta inkomsttagare med årsinkomst ax 9 000 kronor exempelvis endast 40 kronor. De lägsta inkomsttagarna kan över huvud taget inte kompenseras genom ändring av den direkta beskattningen. I sistnämnda avseende kan en allmän varubeskattning befaras leda till att människor, som nu själva klarar sin försörjning, måste anlita socialhjälp för sitt uppehälle.

I sammanhanget skall också uppmärksammas, att den föreslagna allmänna varuskatten skulle medföra ökade kostnader för kommunerna. Den omsättningsskatt, som kommunerna skulle få betala på varor och tjänstest prestationer, torde motsvara en höjning av den kommunala utdebiteringen med i genomsnitt 40 öre per skattekrona. Härtill kommer den ovan omnämnda ökningen av socialhjälpkostnaderna, som kommunerna skulle få svara för.

En höjning av energiskatten på bensin och motorbrännolja skulle till sin allmänt kostnadsfördyrande effekt även få den betänkliga konsekvensen, att den del av näringslivet och befolkningen som redan belastas av de dyraste transportkostnaderna skulle komma i ett ännu ogynnsammare läge.

Allmän översyn av skattesystemet

Den statsfinansiella situationen och regeringens förslag om en allmän varu-

skatt har ytterligare aktualiserat behovet av en allmän översyn av skattesystemet. År efter år har det befintliga systemet påbyggt och ändrats efter statsbudgetens krav. Följden har blivit ett skattesystem, som måste sägas brista i enhetlighet och klara linjer. Systemet är nu varken så överskådligt som den enskilde medborgaren har rätt att fordra eller så enkelt som det ur administrativ synpunkt vore önskvärt. Härav följer svårigheter i tillämpningen och onödigt höga administrationskostnader.

De olika beskattningsformernas inverkan från ekonomiska och sociala synpunkter kan inte heller sägas vara tillfredsställande klarlagda. Avvägningen mellan direkt och indirekt beskattning och utformningen av beskattningsformerna måste göras på sådant sätt, att incitamenten till arbete och sparande blir så goda som möjligt. Det s. k. skattetänkande, som nuvarande höga direktbeskattning, särskilt marginalbeskattningen, föranlett, måste sägas vara hämmande för produktionsresultatet. Det torde inte kunna bestridas, att nuvarande höga marginalbeskattning inverkar menligt på arbetsvilja, deklarationsmoral och sparande. Vid den indirekta beskattningen måste tillses, att sociala skadeverkningar inte uppstår genom för hård belastning av grupper med låg skattekraft, ur vilken synpunkt — såsom vi framhållit — invändningar måste resas mot det föreliggande förslaget till allmän varus katt.

Det skall vidare uppmärksammas, att den bristande överskådligheten i skattesystemet och oklarheten i fråga om beskattningsformernas inverkan ur social och ekonomisk synpunkt helt naturligt försvårar de politiska avgörandena i aktuella skattefrågor.

Även ur rent skatteteknisk synpunkt inger sålunda det föreliggande förslaget till allmän varuskatt betänkligheter. Det finns inte underlag för ett antagande, att en allmän varuskatt skulle vara tekniskt bättre än andra skattetyper eller att föredraga med hänsyn till sina allmänna konsekvenser.

En allmän översyn av vår skattepolitik framstår i detta läge som synnerligen angelägen och bör enligt vår mening snarast verkställas. En dylik utredning bör i första hand ta sikte på en allmän och objektiv bedömning av olika skattetyperns ekonomiska, sociala och administrativa konsekvenser och ingående pröva hur skattesystemet bör vara utformat för att på bästa sätt fylla sin funktion i vårt lands ekonomi. Härvid bör även övervägas huruvida en sparfrämjande utgiftsbeskattning av den typ, som aktualiserats genom motioner vid 1957 och 1958 års riksdagar, administrativt kan inordnas i beskattningssystemet vid en motsvarande sänkning av direktbeskattningen.

Vid den allmänna översyn av skattepolitiken, som enligt vår mening snarast bör företagas, måste även till ingående granskning upptagas frågan om en bättre balans mellan den statliga och den kommunala beskattningen. Kommunernas utgifter och därmed den kommunala beskattningen är i väsentlig utsträckning beroende av statliga beslut. Vid den allmänna varube-

skattning, som föreslagits i propositionen, skulle såsom framhållits kommunerna åsamkas betydande utdebiteringshöjningar. Kommunerna har fått allt större och ekonomiskt mer krävande uppgifter. Resultatet härav har blivit att det skett en reell förskjutning av skattebördan, som drabbat skattebetalare i kommuner med ett svagt skatteunderlag relativt sett hårdast. Effekten av denna utveckling har dessutom blivit den, att de mindre inkomstagarna kommit att drabbas hårdast, eftersom kommunalskatten inte i likhet med statsskatten är progressiv. Det finns över två miljoner inkomstagare här i landet som har en inkomst som ej överstiger 8 000 kronor per år. Detta understryker angelägenheten av att åtgärder snarast vidtages för åstadkommande av en rättvis avvägning mellan statlig och kommunal beskattning. Det gäller inte endast att finna former för en effektiv kommunal skatteutjämning utan även att åstadkomma en ändring av kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. F. n. pågår utredningar av vissa delproblem i detta sammanhang. Det är emellertid enligt centerpartiets mening inte tillfredsställande att varje sektor prövas för sig. Dessa inte minst principiellt betydelsefulla frågor måste tagas upp till en allsidig och enhetlig prövning.

Konjunkturpolitiska synpunkter

När under vårriksdagen regeringen i statsverkspropositionen och kompletteringspropositionen diskuterade bl. a. införande av en allmän omsättningsskatt, var motiveringen enbart att en sådan skulle vara nödvändig ur budgetsynpunkt. Riskerna för att expansionistiska överslag skulle inträda under loppet av 1959 bedömdes då som ringa. I den föreliggande propositionen anföres som en huvudmotivering — vid sidan av den statsfinansiella — att den allmänna varuskatten och den förhöjda energiskatten skulle vara erforderliga som konjunkturpolitiska medel mot en befarad efterfrågeinflation. I den ekonomiska översikt, som utarbetats inom finansdepartementet, uppskattas balansbristen under 1960 till cirka 1,5 miljard kronor.

Perspektiven i Västeuropas ekonomi innevarande år har dominerats framför allt av en kraftigt ökad export, som berört praktiskt taget alla västeuropeiska exportnäringar. Resultatet härav har bl. a. blivit en betydande förbättring av de i exportoffensiven deltagande ländernas valutaställning. Som en följd av den ökade exporten från Europa till bl. a. USA har den amerikanska betalningsbalansen försämrats. Dollartillflödet till Västeuropa har i sin tur stimulerat till kreditlätnader i de exporterande länderna, varigenom en kraftigt ökad investeringsverksamhet inom industrien och även inom bostadbyggandet möjliggjorts. Samtidigt har denna utveckling underbyggts genom sänkta räntor och en liberalare tillämpning av de kvantitativa kreditregleringarna.

I sina huvuddrag ansluter sig den ekonomiska utvecklingen i vårt land till den som kan sägas ha gällt Västeuropa i allmänhet. Möjligen kan den reservationen göras, att konjunkturutvecklingen i Sverige under 1958 och 1959 fått ett något lugnare förlopp än i vissa andra länder, främst beroende på lagerökningen inom vissa industrigrenar. Denna lagerökning under 1958 har givetvis även avspeglats i en relativt sett lägre produktionsökning under det för exporten gynnsamma 1959.

Ett karakteristiskt drag i konjunkturuppgången i Västeuropa är att den huvudsakligen kunnat försiggå utan den typ av allmänna prisstegringar, som kännetecknade konjunkturuppsvingen 1946, 1949 och 1954. Den närmast liggande förklaringen till denna nya tendens i bilden av det senaste konjunkturuppsvinget är att produktionskapaciteten är så väl utbyggd, att överkapaciteten kunnat ge utrymme för en betydande efterfrågeökning utan att priserna pressats uppåt. Denna produktionselasticitet har klart framträtt förutom inom skilda förädlingsindustrier även inom råvaruproduktionen och t. ex. inom sjöfartsnäringen.

Så långt den internationella prisutvecklingen kan komma att vara beroende av produktionskapaciteten förefaller det alltså inte inom den närmaste framtiden behöva föreligga någon mer framträdande risk för en inflationistisk utveckling. Konjunkturinstitutet har också vid sin bedömning av konjunkturläget i höst framhållit, att några internationella inflationstendenser än så länge inte kan skönjas. Framträdande inflationsrisker är sålunda av rent intern natur. Konjunkturinstitutet uttalar vidare, att med reservation för en viss snedvridning av arbetsmarknaden skulle man kunna tänka sig en någorlunda balanserad utveckling i vårt land under 1960, om hänsyn endast skulle tas till de privata konjunkturkrafterna.

Statens kraftiga utgiftsexpansion är emellertid ett allvarligt hot mot den samhällsekonomiska stabiliteten. Konjunkturinstitutet räknar exempelvis med en stegring av de offentliga investeringarna under 1959 med 12—13 procent och av de kommunala med 6—7 procent. Även den offentliga konsumtionen kan enligt samma källa väntas öka i större grad än under de senaste åren. De privata investeringarna kan enligt konjunkturinstitutet beräknas öka med 5—6 procent, vilket skulle innebära en viss avsakning i ökningstakten jämfört med 1958. Enighet torde råda om att den offentliga utgiftsexpansionen väsentligt överstiger de resurser, som nu kan bedömas vara tillgängliga under 1960. Ett betydande inflationsgap skulle sålunda uppstå, om inte särskilda åtgärder vidtages till bemästrande av utvecklingen. I detta sammanhang finns det skäl erinra om att tilläggs pensioneringens ikraftträdande kan väntas få en negativ effekt på det personliga sparandet.

Naturligtvis måste regeringens förslag om allmän varubeskattning och förhöjd energibeskattnings i och för sig anses ha en begränsande inverkan på efterfrågan från såväl enskilda konsumenter som näringslivet. Om sådana

åtgärder emellertid får till konsekvens att kompensationsstegringarna genomdrives främst på löneområdet, har en viss inflationsutveckling redan kommit i gång. Särskild uppmärksamhet måste i nuläget av skilda anledningar ägnas åt faran av en löneinflation. Vid en ökning av produktiviteten med 3 procent från 1959 till 1960 skulle enligt konjunkturinstitutet en höjning av penninglönen (timlönen), inklusive löneglidningar, på 3 procent vara möjlig med bibehållen inflationsfri utveckling. Enligt den ekonomiska redogörelse, som utarbetats inom finansdepartementet, skulle en inkomstökning på 4 procent vara inflationsfri. Den omständigheten att jordbrukspriserna, folkpensionerna och försvarsutgifterna numera automatiskt är sammankopplade med pris- och löneutvecklingen understryker blott hela samhällsekonomiens känslighet. De kompensationskrav, som kan tänkas bli utlösta, skulle sålunda slå igenom på bred front.

I propositionen framhålles, att det inte skulle föreligga någon särskild risk för att den allmänna varuskatten skulle medföra lönekomensationer. Den regeringens uppfattning strider emellertid mot det i propositionen refererade remissyttrandet från LO, vari framhålles, att fackföreningsrörelsen principiellt inte kan avstå från rätten att förhandla om kompensation för sina medlemmar i samband med införande eller ändring av en mera generell indirekt beskattning. Utspelet i årets avtalsrörelse, innebärande krav från LO om höjning av timlönerna med över 6 procent för manliga och 8—9 procent för kvinnliga arbetstagare, synes antyda, att kostnadsfördyringen i anledning av en väntad allmän varubeskattning redan tagits med i bilden.

Riskerna för en svårbemästrad kostnadsinflation har enligt vår mening inte beaktats på tillbörligt sätt i propositionen. Det höga kostnadsläget inom vårt näringsliv bereder oss redan nu svårigheter i konkurrensen på världsmarknaden. Genom tidigare politiska beslut, nämligen de om arbetstidsförkortningen och den obligatoriska tilläggs pensioneringen, har näringslivet redan åsamkats avsevärda kostnadsstegringar, som inträder 1960. Den lönehöjning på 2,2 procent, som den fortsatta arbetstidsförkortningen motsvarar, synes ha inneslutits i de ovannämnda lönekraven från LO. Men därutöver ligger arbetsgivarnas kostnader för den obligatoriska tilläggs pensioneringen, som redan nästa år belastar lönekontot med 1,9 procent ovanpå de utgående lönerna.

Naturligtvis skulle den allmänna varuskatten höja kostnadsläget inom vårt näringsliv inte enbart genom ökade lönekostnader utan också genom de höjda priserna på såväl konsumtions- som investeringsvaror. Den betydelse, som beskattningen av näringslivets investeringar kan komma att få, måste i detta avseende särskilt uppmärksammas. Den höjning av energibeskattningen, som regeringen föreslagit, skulle bli en ytterligare kostnadsfördyring för näringslivet, främst genom de höjda priserna på bensin och motorbrännolja.

Med 1960-talet synes Västeuropa gå in i en epok, som kommer att lämna mindre utrymme för en nationellt avgränsad politik. Vi har redan tagit några betydelsefulla steg på denna väg. Den valutakonvertibilitet, som genomfördes i fjol, var ett steg. Förhandlingarna om sjustatsmarknaden med sikte på ett europeiskt frihandelsområde, vilka snart synes slutförda, är ett annat. I nuvarande läge, då det höga kostnadsläget inom vårt näringsliv är ett allvarligt problem inför en skärpt konkurrens på världsmarknaden, måste ytterligare kostnadsstegringar genom en allmän varuskatt och en förhöjd energiskatt befaras medföra ödesdigra skadeverkningar för vårt näringsliv, främst för exportnäringsarna och de hemmamarknadsindustrier, som måste räkna med ökad konkurrens från importen. Centerpartiet kan inte acceptera ett beskattningsförslag, som skulle kunna äventyra vårt näringslivs internationella konkurrenskraft. Inte minst träder härvid faran av en försämring av valutareserven i förgrunden.

Den allmänna varuskattens administrationskostnader

En avgörande invändning mot den föreslagna allmänna varuskatten är också att den i avsevärd utsträckning medför ökat arbete och ökade kostnader för näringslivet. 1952 års kommitté för indirekta skatter konstaterade detta och framhöll samtidigt, att en detaljhandelsskatt i jämförelse med partihandelsskatt skulle innebära högre kostnader inte bara för staten utan kanske framför allt för näringslivet. Liknande synpunkter framfördes i remissyttrandena av bl. a. statskontoret och kontrollstyrelsen. Regeringen har dock föredragit detaljhandelsskatt.

Den föreslagna detaljhandelsskatten skulle ådraga berörda företagargrupper, främst inom handeln, hantverket och servicenäringsarna, betydande merarbete. Skatten skall i allmänhet redovisas och inbetalas för perioder om två månader. För varje sådan period skall den skattskyldige företagaren avge deklaration angående den skattepliktiga omsättningen och grunderna för omsättningens framräknande, varvid avdrag skall göras för bl. a. vad som influerats vid försäljning av skattefria varor, tillhandahållande av skattefria tjänsteprestationer och skattefria försäljning till återförsäljare och liknande. För detta extra uppbörds-, redovisnings- och bokföringsarbete, som företagaren måste utföra för statens räkning, skulle enligt propositionen inte någon ersättning utgå. Det är enligt vår mening orimligt att ålägga de berörda företagargrupperna skyldighet att utföra ett sådant kostnadskrävande arbete för statens räkning utan ersättning.

För de statliga organ, som skall handha administrationen av varubeskattningen, följer också ett betungande arbete, främst för taxeringsorganisationen och länsstyrelserna. Riksskattenämnden får som centralt organ på varuskatteområdet väsentligt ökade arbetsuppgifter. Besvärinstanserna, prov-

ningsnämnden, kammarrätten och i sista hand regeringsrätten, tillföres merarbete. Detsamma gäller t. ex. tullverket och postverket. Den allmänna varusbeskattningen medför alltså ett väsentligt ökat personalbehov för staten. Riksskattenämnden skall utökas med sex ledamöter, och inom densamma skall en särskild varuskattebyrå inrättas med fem tjänstemän och tre kontorsbiträden. I länsstyrelserna samt överståthållarämbetet skall 211 nya befattningar inrättas, varjämte extra personal beräknas få användas. För framtiden aviserar finansministern att en avsevärd utökning av antalet granskningsmän skall bli nödvändig för den effektiva skattekontroll, som man anser erforderlig. För häradskrivarkontoren skall inrättas ett 40-tal nya biträdestjänster.

Även ur redovisnings- och kontrolltekniska synpunkter gav 1952 års kommitté för indirekta skatter företräde åt en partihandelsskatt. Regeringen har emellertid föredragit den mera arbetsbetungande detaljhandelsskatten.

Den skärpta prisövervakning, som enligt finansministerns mening kommer att bli nödvändig i anledning av den allmänna varuskatten, innebär givetvis också ökad arbetsbelastning för såväl staten som näringslivet.

Vår bedömning av budget- och konjunkturläget

Den bedömning av statsinkomstutvecklingen, som finansministern gör i den föreliggande propositionen, behöver inte möta några allvarigare invändningar. Siffrorna måste naturligtvis betraktas som relativt osäkra. Finansministern utgår vid sina beräkningar från en produktivitetsstegring på 3 procent. Det är givetvis möjligt, att konjunkturuppgången kan medföra ett förbättrat inkomstläge för staten. En höjning av skatteunderlagets stegringstakt skulle, såsom besparingsutredningen redovisat, öka statens inkomster med omkring 150 milj. kronor per procentenhet, men samtidigt skulle härvid statens utgifter ökas med cirka 75 milj. kronor per procentenhet, huvudsakligen till följd av att motsvarande justering finge göras i fråga om antagandena rörande de i statsutgifterna ingående lönekostnadselementen. Det kan vidare anföras, att finansministern synes ha gjort en pessimistisk bedömning i fråga om det inkomstbortfall, som föranledes av den extra företagsskattens borttagande. Inom möjligheternas ram kan mycket väl sägas ligga, att statens inkomster vid nuvarande skattepolitik för budgetåret 1960/61 kommer att överstiga det av finansministern beräknade beloppet med ett par hundra miljoner kronor.

Osäkerheten i siffermaterialet framträder ännu mera i fråga om utgiftsidan. Regeringen har i den föreliggande propositionen helt naturligt endast kunnat antyda sin politik i detta avseende. Underskottet på driftbudgeten beräknas för innevarande budgetår vid nuvarande skattepolitik komma att uppgå till i det närmaste 900 milj. kronor. För nästkommande budgetår

skulle den beräknade inkomstökningen på 600—700 milj. kronor helt tagas i anspråk för s. k. automatiska utgiftsstegringar. Därutöver redovisar finansministern ökade utgiftskrav på sammanlagt 1 300—1 400 milj. kronor. Om dessa utgiftsanspråk helt skulle tillgodoses nästkommande budgetår, skulle driftbudgetunderskottet efter bedömningen i propositionen komma att uppgå till 2 200—2 300 milj. kronor. Den inkomstförstärkning, som regeringen föreslagit genom införande av allmän varuskatt och höjning av energiskatten, skulle, såsom framhållits, stanna vid ett nettobelopp av knappt 1 150 milj. kronor per budgetår. Redan för nästa budgetår skulle alltså regeringen tvingas föreslå i det närmaste en fördubbling av den allmänna varuskatten, om balans i driftbudgeten skulle kunna uppnås på den vägen.

Centerpartiet kan inte vara med om en sådan expansion av de statliga utgifterna. Det bör stå klart att i nuvarande konjunkturläge någon större underbalansering av driftbudgeten inte kan tillåtas. Målsättningen från nuvarande utgångspunkter måste vara, att driftbudgetbalans bör uppnås redan för nästkommande budgetår. Det angelägnaste är härvid, att besparingar genomföres på alla de områden, där det kan vara möjligt. Detta gäller såväl nuvarande utgifter som de nya utgiftskrav som framförts. I nuvarande läge måste ett utgiftsstopp betraktas som nödvändigt för alla nya utgifter som inte ter sig absolut ofrånkomliga.

Budgetläget är emellertid sådant att underskottet för tillfället inte helt kan täckas genom besparingar. Vissa inkomstförstärkningar är därför nödvändiga. Såsom vi ovan framhållit kan vi inte acceptera en allmän varubeskattning, emedan denna bl. a. måste leda till en inflationistisk utveckling och medföra en höjning av kostnaderna för näringslivet i ett för detsamma känsligt läge. Vi kommer i det följande att föreslå vissa tillfälliga punktskatteshöjningar. Tillsammans med besparingarna bör dessa inkomstförstärkningar kunna eliminera den statliga budgetbristen utan att risk behöver uppstå för inflationistisk inverkan eller för kostnadshöjningar inom näringslivet. Det är enligt vår mening nödvändigt, att det statliga upplåningsbehovet minskas även genom återhållsamhet i fråga om kapitalbudgeten. Härvid är det särskilt anledning att uppmärksamma, att de statliga bostadslånen uppgår till cirka 1 miljard kronor per år. Därutöver innebär bostadsproduktionens långtidslån en belastning av kapitalmarknaden med för närvarande över 2 miljarder kronor per år. Då det årliga nettosparandet på kapitalmarknaden understiger 3 miljarder kronor, och då även kommunerna har stora anspråk på kapitalmarknaden, blir näringslivets möjligheter till långfristiga lån starkt begränsade. Särskilt drabbar detta småföretagsamheten. Samtidigt är det anledning att befara, att den skärpta kreditpolitik som nyligen genomförts inom banksystemet även kommer att utgöra en påfrestning främst för småföretagsamheten.

Centerpartiet har vid upprepade tillfällen understrukit, att bostadsproduk-

tionen inte bör få ha en prioritetsställning på kapitalmarknaden. Under vårriksdagen föreslog vi, att bostadsbyggnadsprogrammet för budgetåret 1959/60 borde inriktas på en produktion av 63 000 lägenheter. Av den föreliggande propositionen framgår, att bostadsproduktionen kommer att väsentligt överstiga detta program. Regeringen har redan nu aviserat sin avsikt att på kapitalbudgeten begära tilläggsstatsanslag på 105 milj. kronor. I nuvarande läge, då näringslivet har så stort behov av krediter till investeringar, är en sådan politik enligt vår mening felaktig. I nuläget framstår det som nödvändigt att minska på bostadsproduktionsvolymen. Så har, såsom framgår av den föreliggande propositionen, skett i Förenta staterna, Västtyskland och Danmark. Vi avser att i senare sammanhang lägga fram förslag till nödvändig minskning av bostadsproduktionen i syfte att härigenom skapa ökat utrymme för krediter till näringslivet, främst till småföretagsamheten.

Besparingar i den statliga verksamheten

Såsom vi framhållit måste i första hand besparingar i den statliga verksamheten genomföras. Ett sådant besparingsarbete måste emellertid bedrivas med urskillning. Centerpartiet kan inte biträda förslag, vilkas resultat blir att man lägger bördorna på de svagaste i samhället. Vi kan sålunda inte acceptera exempelvis en reducering av barnbidragen.

Under vårriksdagen framförde vi förslag om förstärkning av statens budget med cirka 300 milj. kronor för budgetåret 1959/60. I nuvarande läge framstår det som nödvändigt att ytterligare besparingar genomföres.

De aktuella besparingssträvandena måste givetvis utgå från det statsfinansiella läge som framträtt genom den politik som regeringen fört och de beslut som riksdagen tidigare fattat. En annan politik från regeringens sida skulle i vissa avseenden ha inneburit ett annat statsfinansiellt läge.

I första hand måste härvid uppmärksamheten riktas på riksdagsbeslutet i år om införande av den obligatoriska tilläggs pensioneringen och uttagande av avgifter för densamma redan under nästa år, vilket beslut medför en väsentlig försämring av statens budgetläge. De avgifter till den obligatoriska tilläggs pensioneringen, som staten i egenskap av arbetsgivare har att utbetala, kan beräknas till 33 milj. kronor budgetåret 1959/60, 110 milj. kronor 1960/61 och 140 milj. kronor 1961/62. Det genom den obligatoriska tilläggs pensioneringen föranledda bortfallet av skatteinkomster för staten kan samtidigt anges till cirka 32 milj. kronor för budgetåret 1959/60, cirka 114 milj. kronor 1960/61 och cirka 160 milj. kronor 1961/62. Centerpartiet har med kraft arbetat för en lösning av frågan om tilläggs pensioneringen enligt den personliga frivilliglinjen. Därest centerpartiets förslag i frågan om tilläggs pensioneringen vunnit riksdagens bifall, skulle sålunda det statsfinansiella läget för budgetåret 1960/61 stärkts med cirka 225 milj. kronor. Be-

sparingssträvandena i nuläget måste emellertid, såsom framhållits, utgå från den politik som regeringen fört och de beslut, som riksdagen tidigare fattat.

Det är sålunda inte vår avsikt att ställa yrkanden om ändring av statliga utgifter, som redan är fastlagda för innevarande budgetår. Det är emellertid av tekniska skäl nödvändigt, att riksdagen redan nu fattar beslut om besparingar i de statliga utgifterna i fråga om det generella bostadsstödet och anslaget till sjukförsäkringen, för att beslutet skall få verkan från budgetåret 1960/61. Våra förslag i nämnda avseenden, som närmare preciseras i det följande, innebär besparingar för staten budgetåret 1960/61 med cirka 200 milj. kronor i fråga om det generella bostadsstödet och cirka 100 milj. kronor i fråga om sjukförsäkringen.

Vårt tidigare framförda förslag om att åldergränsen för barnpensionerna skall fastställas till 16 år kan beräknas medföra en besparing på cirka 35 milj. kronor. Driftbidraget till SJ, vilken fråga vi aktualiserade vid vårriksdagen, bör enligt besparingsutredningens förslag reduceras med 20 milj. kronor för nästkommande budgetår. Vårt under vårriksdagen framförda förslag om avskaffande av de generellt utgående allmänna studiebidragen och i stället utökning av de särskilda studiebidragen medför med verkan över hela tillämpningsfältet en besparing på 10 milj. kronor. Det genom utredningsförslag aktualiserade underskottet för luftfartsverket kan enligt vår mening minskas med 10 milj. kronor genom upptagande av särskilda passageraravgifter. I här nämnda avseenden avser vi att återkomma med preciserade förslag när frågorna aktualiseras i samband med nästa års statsverksproposition.

På de punkter, som här angivits, kan sålunda besparingar i den statliga verksamheten uppnås med ett sammanlagt belopp av cirka 400 milj. kronor redan för budgetåret 1960/61. Vid beslut i frågan om tilläggspensioneringen i enlighet med centerpartiets förslag skulle besparingsbeloppet ha överstigit 600 milj. kronor.

För oss är det emellertid självklart, att en mycket hård restriktivitet måste tillämpas i fråga om de nya utgiftsbehov, som för budgetåret 1960/61 endast preliminärt antytts i den föreliggande propositionen. I dessa frågor kan ställning givetvis inte tagas, förrän den nya statsverkspropositionen förelagts riksdagen. Det kan dock vara anledning att uppmärksamma, att regeringen enligt den föreliggande propositionen räknar med att utgifterna för arbetslöshetsbekämpande och sysselsättningsbefrämjande åtgärder nästkommande budgetår skulle ökas med drygt 150 milj. kronor. Det står klart för oss att kravet på en yrkesmässig rörlighet, på ungdomens yrkesutbildning och erforderlig omskolning av arbetskraft, särskilt inför de ökade omställningar inom näringslivet, som måste väntas vid vårt lands anslutning till ett frihandelsområde, måste medföra kostnader för samhället. Men det

synes oss orimligt, att utgifterna för de arbetslöshetsbekämpande åtgärderna skulle få stiga till högre belopp än som gällt under konjunkturavmattningen.

Vid kommande överväganden rörande möjliga besparingsåtgärder måste givetvis besparingsutredningens förslag och uppslag i olika avseenden göras till föremål för grundlig prövning. I detta sammanhang tar vi ställning till besparingsutredningens förslag endast på de punkter, som vi funnit anledning att aktualisera genom motionen.

Bostadspolitiken

Den nuvarande bostadspolitiken måste bli föremål för omprövning. Dess utformning är sådan att den framstår som orimlig såväl ur statsfinansiell synpunkt som ur allmän rättvisesynpunkt. Hyresnivån i en lägenhet färdigställd under första hälften av 1940-talet ligger mer än 50 % under hyresnivån i hus som nu färdigställs. Oaktat detta utgår alltjämt avsevärda subventioner till lägenheter i de hus som uppförts under 1940-talet. Förutom att dessa hus kan tillgodoräknas en icke oväsentlig värdestegring till följd av penningvärdeförsämringen tillkommer dels bl. a. statliga lån till en ränta, som endast uppgår till $\frac{2}{3}$ av gällande inlåningsränta i bank, dels direkta räntesubventioner. Ett likartat förhållande kan påvisas mellan hus färdigställda tidigare under 1950-talet och de hus som nu färdigställs. Det måste anses i hög grad otillfredsställande att på sätt som nu sker av skattemedel kraftigt subventionera boendet i hus där boendekostnaden redan är låg.

Den omfattande generella bostadssubventioneringen har motiverats med att byggnadskostnaderna stigit. En sådan uppfattning vilar inte på saklig grund. Från år 1945 till 1958 steg byggnadskostnaderna med 63 %. Under samma period steg levnadskostnaderna mera, nämligen med 67 %. Inkomsterna steg emellertid ännu mera. Som exempel kan nämnas att den genomsnittliga timförtjänsten för manliga industriarbetare utvisade en stegring med 197 %. En betydande ökning av realinkomsterna har alltså ägt rum. Mot bakgrunden härav finns det inte någon som helst social motivering för den nu gällande generella bostadssubventioneringen. I och för sig skulle det ha funnits större anledning att generellt kompensera levnadskostnadstegringen genom subventionering än att kompensera byggnadskostnadstegringen, vilken är av mindre omfattning. Detta belyser orimligheten i det nuvarande systemet.

Under 1950-talets senare hälft har avsevärda svängningar i den faktiska boendekostnadsnivån ägt rum till följd av ändringar i det allmänna ränteläget. Detta har medfört att staten fått ökade kostnader för bostadssubventionerna. Då man inte heller under konjunkturedgången tillvaratog de

förefintliga möjligheterna till en skälig räntesänkning, har statens kostnader sedan dess kvarblivit på hög nivå.

En räntehöjning förorsakar ökade utgifter på en mängd olika områden. Många människor drabbas därav. Det finns emellertid inte anledning att generellt kompensera för utgiftsökningar, som drabbar på ett visst område. Ett sådant förfarande leder till att välsituerade med utgiftsökningar avseende detta område får kompensation, medan mindre väl situerade på andra områden, som kanske drabbats hårdare, blir utan kompensation. Där emot kan en räntehöjning självfallet leda till att behovet av individuella stödformer, t. ex. bostadsrabatterna, behöver uppmärksammas särskilt.

Målet för bostadspolitiken måste vara att säkerställa en någorlunda jämn bostadsproduktion på tillfredsställande nivå. Därjämte finns behov av ett socialt motiverat och individuellt utgående stöd till människor och familjer, som av en eller annan orsak inte kan följa med i den allmänna standardutvecklingen. De generella subventionerna måste avskaffas så snart ske kan. Subventioner avseende under 1940-talet uppförda hus bör omedelbart avskaffas. Subventioner avseende under 1950-talet uppförda hus bör först bli föremål för en kraftig reducering och därpå helt avvecklas.

Skall bostadsproduktionen kunna fortgå på tillfredsställande sätt bör en avjämning av initialkostnaderna äga rum. Då en utveckling beträffande byggnadskostnader och realinkomster, som är omvänd mot vad som varit fallet under den senaste femtonårsperioden, inte är att vänta, bör en lämplig avjämning av initialkostnaderna kunna åstadkommas inom finansieringssystemets ram utan tillskott av skattemedel. Frågan om den lämpligaste utformningen av ett sådant system måste snarast bli föremål för närmare utredning. Därvid bör eftersträvas en övergång till ett kreditgarantisystem, vilket f. ö. aktualiserats av såväl bostadspolitiska utredningen som besparingsutredningen. Av vikt är också att man söker ge egnahemsbyggandet likvärdiga villkor, varvid möjligheten till bundna bottenlån i likhet med vad som gäller för flerfamiljshus särskilt bör prövas.

Vi har tidigare krävt en avveckling av de generella bostadssubventionerna och därvid även framlagt konkreta förslag, som skulle ha inneburit avsevärda statsfinansiella besparingar. Om centerpartiets krav hade accepterats av vårriksdagen skulle för innevarande budgetår har uppnåtts en besparing av 64 milj. kronor och ungefär dubbla beloppet nästkommande budgetår om de föreslagna besparingsåtgärderna hade fullföljts. Då riksdagen redan fattat beslut i dessa frågor avser vi såsom framhållits inte att framföra några yrkanden som berör årets budget. För att besparingsåtgärder på det bostadspolitiska området skall få effekt redan nästkommande budgetår, fordras emellertid att vissa åtgärder aviseras redan vid årsskiftet. Om så skall kunna ske bör åtgärder vidtagas redan av årets riksdag.

Som vi redan framhållit föreligger synnerligen starka motiv för en avveck-

ling av bostadssubventionerna, särskilt sådana avseende äldre hus. Vi föreslår att räntegarantier avseende hus färdigställda före år 1952 upphör att gälla med effekt från den 1 januari 1960 samt att den garanterade ränta å underliggande krediter beträffande hus som färdigställts åren 1952—1954 höjes till 5,5 procent, beträffande hus som färdigställts åren 1955, 1956, 1957 och 1958 till 5,25, 5,0, 4,75, resp. 4,75 procent och beträffande senare färdigställda hus till 4,0 procent. Tillsammans med de åtgärder vi föreslagit beträffande räntegarantierna m. m. vid vårriksdagen, vilka har effekt även under första hälften av nästkommande budgetår, skulle därigenom ernås en besparing på ca 110 milj. kronor.

I fråga om kapitalsubventionerna har besparingsutredningen föreslagit att räntefri stående del av egnahemslån inte skall beviljas fr. o. m. den 1 juli 1960. Därvid har dock förutsatts att amorteringstiden för egnahemslån skall förlängas från 25 till 30 år. Då en sådan åtgärd fördyrar egnahemsboendet med endast ca 10 kronor per månad, föreslår vi att den genomföres fr. o. m. ovannämnda tidpunkt. En besparing i form av minskat avskrivningsbehov på inte mindre än 60 milj. kronor redan nästkommande budgetår skulle därigenom uppnås. Vi vill särskilt understryka att övergången bör förberedas i god tid, så att dröjsmål och komplikationer undviks.

Besparingsutredningen har vidare föreslagit att kapitalsubventionerna avseende en- och tvåfamiljshus belånade enligt 1948 års lånekungörelse eller senare skall uppsägas till återbetalning i de fall egnahemslån beviljats före den 1 juli 1953. Amortering och förräntning med 4 procent skall därvid krävas beträffande halva beloppet. Besparingsutredningen har räknat med att en sådan åtgärd skulle medföra en statsfinansiell förstärkning med ca 20 milj. kronor per år. Det beloppet synes oss alltför högt räknat. Det torde vara riktigare att ange det till ca 7,5 milj. kronor per år. För att åtgärden skall få effekt redan från början av nästkommande budgetår föreslår vi att uppsägning sker fr. o. m. den 1 januari 1960.

Beträffande flerfamiljshusen har besparingsutredningen föreslagit att de tilläggs lån, som genom beslut av 1957 och 1959 års riksdagar uppsagts till återbetalning, även skall beläggas med ränta om 4 procent. Då hyrorna i ifrågavarande hus är relativt låga i jämförelse med de hus som nu färdigställs skulle en sådan åtgärd medverka till att minska hyressplittringen beträffande under 1950-talet färdigställda hus. Vi föreslår att denna av besparingsutredningen föreslagna åtgärd genomföres fr. o. m. den 1 januari 1960, vilket skulle medföra en statsfinansiell förbättring med ca 20 milj. kronor redan nästa budgetår. Sammantaget skulle dessa av oss föreslagna åtgärder medföra en förstärkning av nästa års budget med ca 200 milj. kronor.

Statsbidraget till sjukkassorna

Centerpartiet kan inte biträda besparingsförslag riktade mot exempelvis barnfamiljer, folkpensionärer eller andra grupper, som av en eller annan anledning är beroende och förtjänta av stöd från samhällets sida. Vi har avvisat förslag som skulle ha medfört försämringar för barnfamiljerna, av de sjukas stöd från sjukförsäkringar o. s. v.

Den statsfinansiella situationen är emellertid så allvarlig att vissa åtgärder måste vidtagas även på det socialpolitiska området. Gällande bestämmelser om statsbidrag till allmänna sjukförsäkringen måste enligt vår mening ändras. Det är därvid angeläget att ändringarna genomföres på ett sådant sätt att inte kostnadsförskjutningar av betydelse uppstår mellan olika sjukkassor och på sådant sätt att eftersatta grupper inte belastas. Sådana ändamål som barntillägg, avgiftslindringsbidrag och avgiftsersättningsbidrag bör därför inte beröras.

Besparingsutredningen har föreslagit att medlemsbidraget, som f. n. utgår med 4—5 kronor per medlem, skall slopas. Då utredningen därvid förutsatt att ett bidrag med 0,50 kronor per medlem alltjämt skall utgå till sjukkassorna i de fyra nordligaste länen, vilka sålunda skulle få kompensation för sina högre kostnader, kan vi ansluta oss till förslaget. Vidare föreslår vi att statsbidrag till de ändamål, till vilka statsbidrag nu utgår med 50 procent, fr. o. m. den 1 juli 1960 skall utgå med 25 %. Sammantaget skulle dessa åtgärder medföra en statsfinansiell nettobesparing på ca 100 milj. kronor.

Besparingsutredningen har i sitt betänkande angett att den stabilitet som de allmänna sjukkassorna numera uppnått och den omständigheten att de förfogar över alltjämt växande fonder bör medföra att en minskning av statsbidraget inte behöver medföra en ökning av medlemsavgifterna i motsvarande grad. Vissa besparingar bör kunna genomföras i sjukkassornas administration. Det är dock uppenbart att här föreslagna reducering av statsbidraget kommer att föranleda en justering av avgifterna. För nästkommande räkenskapsår behöver visserligen sjukkassorna endast genomföra en avgiftsjustering som medför täckning av hälften av ifrågakvarande del av den statsfinansiella besparingen per budgetår räknat, men det framstår ändå som riktigt att riksdagen tar ställning i frågan redan i höst, så att sjukkassorna kan vidtaga erforderliga justeringar från årsskiftet och den statsfinansiella besparingen utan komplikationer kan genomföras fr.o.m. ingången av nästa budgetår.

Tillfälliga inkomstförstärkningar

Vi har i det föregående framhållit att vissa inkomstförstärkningar är nödvändiga om man med bibehållen erforderlig budgetbalans skall kunna avvisa omsättningsskatten. Dylika inkomstförstärkningar får emellertid inte göras

permanent. Det är nödvändigt med en politik som leder till lättnader i skattetrycket. En sanering av statsbudgeten måste genomföras snarast möjligt. Vi har i det föregående föreslagit kraftiga besparingar som skulle medföra avsevärda statsfinansiella förbättringar. Vi avser att fullfölja denna besparingspolitik vid budgetbehandlingen vid nästa års riksdag och då framlägga förslag som ytterligare skulle förbättra den statsfinansiella balansen budgetåret 1960/61. Om en tillfredsställande kontinuitet skall kunna bibehållas i det allmännas verksamhet, måste emellertid de budgetsanerande åtgärderna i viss utsträckning få formen av en stor restriktivitet i fråga om utgiftsexpansiva åtgärder, så att statens inkomster inom en nära framtid hinner i fatt dess utgifter. Då en större underbalansering som tidigare framhållits inte nu framstår som acceptabel eller lämplig ur konjunkturpolitisk synpunkt, är det erforderligt att staten tillföres vissa tillfälliga inkomster. Vi kommer i det följande att föreslå sådana inkomstförstärkningar men vill redan nu betona att dessa från början måste vara tidsbestämda till högst två år. Vederbörande lagtexter bör följaktligen utformas med utgångspunkt härav. Inkomstförstärkningarna måste därjämte, som vi redan anfört, vara av sådan natur att de icke drabbar i första hand outhärliga varor eller eftersatta grupper.

Vi föreslår sålunda en skärpning av beskattningen av spritdrycker och vin. De nuvarande skatterna på sprit och vin synes ur olika synpunkter vara tillfredsställande utformade sedda i relation till varandra. Vi föreslår, att skatten höjes med 2 kronor per liter för spritdrycker, som håller 35—40 volymprocent. Till denna grupp hör bl. a. renat brännvin. En sådan skattehöjning medför en prisökning av 8 procent. För övriga spritdrycker och för viner föreslår vi höjning av omsättningsskatten, motsvarande en prisökning av 8 procent. Inkomstförstärkningen härigenom kan beräknas till 55 milj. för spritdryckerna och 15 milj. kronor för vinerna.

Vi föreslår vidare en höjning av tobaksskatten. Även denna bör genomföras på så sätt att skatterelationerna mellan olika i beskattningen ingående varor bibehålles oförändrade. Höjningen bör för cigaretter vara 2 öre/st, för cigarrer 8 öre/st, för cigarrcigaretter 4 öre/st, för röktobak 10 kr/kg, för tuggtobak 2 kr/kg och för snus 2 kr/kg. Sammanlagt skulle därigenom erhållas en ökad intäkt på ca 135 milj. kronor per år.

Den nu gällande varuskatten bör höjas såvitt den avser varor som är outhärliga eller av mindre betydelse i den enskildes konsumtion. Skatten bör dock inte höjas för direkta födo- och näringsämnen, varför varuslagen socker, sirap samt glass föreslås undantagna. På övriga i beskattningen ingående varor, choklad- och konfektyrvaror, puder, smink, nagellack, parfym etc., bör nu gällande skattesatser justeras uppåt, så att skatten på varje vara för sig stiger med 25 % av nuvarande skatt. I ökade intäkter för staten skulle detta på helt år ge ca 45 milj. kronor.

En beskattning av liknande karaktär utgöres av den försäljningsskatt som utgår på vissa mattor och smycken samt på grammofonartiklar. Skatten utgår endera som värdeskatt eller som styckeskatt. I de fall där värdeskatt utgår bör denna höjas från nuvarande 20 % till 30 %. Där andra skatteformer tillämpas bör dessa uppjusteras i motsvarande grad. Staten skulle härigenom tillföras ca 15 miljoner kronor per år i ökade inkomster.

Vi föreslår vidare att inkomsterna av tipsmedel ökas genom att priset vid tippning höjes med 5 öre per rad samt att priset på lotter i penninglotteriet höjes med 2 kronor per styck. De sålunda ökade intäkterna från dessa verksamheter skall oavkortat tillfalla staten. Vidare bör en höjning med 5 öre av samtliga brevporton företagas. Statens vinst från postverket skulle därigenom ökas icke oväsentligt. Sammanlagt skulle genom här senast föreslagna tre åtgärder staten tillföras en ökad inkomst om ca 80 milj. kronor per år.

Sedan några år har tillämpats vissa s. k. schablonavdrag vid upprättande av självdeklaration. Avdrag för kostnader för intäkternas förvärvande, förvärvskällan tjänst, har sålunda fått ske med 100 kronor även om sådana inte förevarit. Har kostnader faktiskt förevarit har avrundning fått ske uppåt till närmaste 100-tal kronor. Vidare har avrundning av beskattningsbara inkomster vid taxering till såväl statlig som kommunal skatt skett uppåt till närmaste 100-tal kronor. Dessa avrundningar har icke täckning i vederbörandes inkomstförhållanden utan har främst motiverats av taxeringstekniska skäl. Vi föreslår att dessa schablonavdrag avskaffas fr. o. m. 1961 års taxering och att avjämning till 10-tal kronor då tillämpas i enlighet med vad som tidigare gällt. Visserligen innebär detta att taxeringsarbetet blir något mer komplicerat. Vid jämförelse med det omfattande administrativa arbete som en omsättningsskatt skulle föra med sig bl. a. för de enskilda näringsidkarna framstår det dock som rimligt att genomföra åtgärden som ett led i de åtgärder som är nödvändiga för att omsättningsskatten skall kunna avvisas. Det merarbete i det ordinarie taxeringsarbetet, som här föreslagna åtgärder skulle föra med sig, framstår i sammanhanget som obetydligt. För staten skulle åtgärderna innebära ökade inkomster med ca 60 milj. kronor per år. Därjämte skulle kommunernas inkomster öka med ca 55 milj. kronor per år.

I proposition nr 163 har föreslagits en höjning av den allmänna energiskatten och av beskattningen på bensin och vissa andra bränslen. Då beskattningen av motorbränslena redan är synnerligen hög och en ytterligare höjning ännu mera skulle markera de olikheter i skattetyngd som uppstår på grund av skillnader i avstånd, kan vi inte biträda regeringens förslag till denna del. I fråga om bränslen som eldningsolja, kol och koks kan vi emellertid acceptera regeringens förslag under förutsättning att skattesärskärningen blir av tillfällig natur och att särskild hänsyn tages till de klimatiska förhållandena i de nordligare delarna av landet. Vi kommer att framlägga

förslag i dessa frågor i anslutning till vederbörande proposition, men vill nu anmäla att vi här räknar med en inkomstförstärkning på ca 95 milj. kronor.

Folkpensionshöjning och budgetsanering

Till övervägande delen är i motionen föreslagna inkomstförstärkningar av sådan natur att de drabbar relativt umbärliga varor. Inte heller är de av regressiv natur och drabbar inte de mindre inkomsttagarna på samma hårda sätt som omsättningsskatten. Skall en budgetsanering kunna genomföras på sätt som vi tidigare anfört och utan att verkligt angelägna behov skall behöva eftersättas måste emellertid staten tillföras ytterligare inkomster, vilket är nödvändigt även med avseende på att förlust- och resultatutjämnning måste genomföras och en reform på sambeskattningsens område vidtagas. Dessa åtgärder är ju avsedda att skapa större rättvisa olika kategorier skattebetalare emellan men leder samtidigt till en viss minskning av statens inkomster.

Vi vill i detta sammanhang också särskilt framhålla angelägenheten av att folkpensionerna blir föremål för en väsentlig höjning. Vi har visserligen inte biträtt beslutet om en allmän tilläggspensionering men kan inte underlåta framhålla att de partier som bundit sig för tilläggspensioneringens genomförande samstämmigt lovat att folkpensionärerna icke skulle bli eftersatta. Centerpartiet har alltid framhållit att förbättringen av folkpensionerna är det väsentligaste i detta sammanhang. De löften som under senare år allmänt givits till folkpensionärerna får inte svikas.

I den föreliggande propositionen anmäler regeringen sin avsikt att nästa år lägga fram förslag om höjning av folkpensionerna enligt besparingsutredningens förslag, d. v. s. med 250 kronor för ensamstående och 350 för två makar. Centerpartiet anser det nödvändigt att folkpensionshöjningen nästa år blir väsentligt högre än besparingsutredningen föreslagit.

Vi avser att till nästa års riksdag framlägga förslag om höjning av folkpensionerna i huvudsak enligt pensionsberedningens förslag. Detta kommer givetvis att kräva vissa inkomstförstärkningar. Vi vill dock påpeka att genomdrivandet av den obligatoriska tilläggspensioneringen redan nästa budgetår kommer att medföra en försämring av statens finanser med ca 225 milj. kronor och därpå följande budgetår en försämring med ca 300 milj. kronor. När man varit beredd att ta dessa konsekvenser för löften om inkomstgraderade tilläggspensioner till bl. a. människor med mycket höga inkomster kan det inte vara rimligt att fördenskull uppge löftet till dagens och morgondagens folkpensionärer.

Den statsfinansiella och samhällsekonomiska situationen är sådan att den kraftiga höjning av folkpensionerna, som vi avser att framlägga förslag om, till avsevärd del måste finansieras genom särskilda medel. En möjlighet vore

givetvis att vinna täckning genom höjning av folkpensionsavgiften. Emellertid har finansministern aviserat att frågan om folkpensionernas finansiering skall komma att utredas. Vi finner en sådan utredning angelägen. Särskilt vill vi fästa uppmärksamheten på den börda som folkpensioneringskostnaderna utgör för många kommuner. En rimligare kostnadsfördelning mellan stat och kommun är i hög grad befogad.

Då en särskild utredning om folkpensioneringens finansiering sålunda skall tillsättas, finner vi det riktigt att inskränka höjningen av folkpensionsavgifterna så, att relationerna mellan skatte- och avgiftsfinansiering inte förskjutes i nämnvärd grad. Vi föreslår att folkpensionsavgiften höjes med 0,5 % fr. o. m. den 1 januari 1960. Samtidigt vill vi understryka angelägenheten av att den aviserade utredningen tillsättes snarast och bedrivs med skyndsamhet. De genom vårt förslag erhållna medlen räcker emellertid inte till för avsedd höjning av folkpensionerna. Som vi anfört får inte andra tillgängliga statsmedel tillgripas i sådan utsträckning att budgetsaneringen äventyras.

Som finansministern framhållit med instämmande från skilda håll är det icke lämpligt att skaffa ett medeltillskott genom höjning av uttagningsprocenten för den direkta skatten. Det höga skattetrycket i förening med den starka progressiviteten skulle sannolikt medföra menliga verkningar vid ett sådant förfaringssätt. Medelsanskaffningen måste ha en sådan form att den varken får sådana verkningar eller drabbar lägre inkomsttagare särskilt hårt. Vidare måste den som vi tidigare understrukit vara av tillfällig natur.

Mot bakgrunden härav synes det för folkpensionshöjningen och budgetsaneringen erforderliga tillskottet kunna anskaffas genom en särskild och på förhand tidsbestämd budgetsaneringsavgift. Denna bör fr. o. m. den 1 januari 1960 utgå med 1 % på fysiska personers beskattningsbara inkomster och med 2 % på juridiska personers beskattningsbara inkomster. Uppbörd, taxering m. m. skulle då kunna genomföras samtidigt och på samma sätt som beträffande inkomstskatterna och förorsakar sålunda inte särskilda kostnader eller en omfattande administrativ apparat. De lägre inkomsttagarnas grundkonsumtion drabbas inte av en sådan avgift, enär ortsavdrag och övriga avdrag finge verkställas innan avgiften bleve aktuell. Därtill blir ju enligt finansministern den reella effekten av omsättningsskatten 3 % på hela inkomsten, medan den av oss föreslagna budgetsaneringsavgiften utgår med endast 1 % på den beskattningsbara inkomsten. Den av oss föreslagna höjningen av folkpensionsavgiften skulle inbringa ca 100 milj. kronor netto och budgetsaneringsavgiften ca 285 milj. kronor netto.

Dessa av oss här angivna förslag medför en i nuvarande konjunkturläge i och för sig acceptabel förstärkning av budgeten samtidigt som folkpensionerna kan bli föremål för en rejäl förbättring i enlighet med givna löften och reformer genomföras i fråga om förlust- och resultatutjämning samt sam-

beskattningen. Vidare ger de av finansministern nu angivna antagandena beträffande statens utgifter nästkommande budgetår vid handen att det finns utrymme för avsevärda besparingar.

Vi avser att tillvarata dessa besparingsmöjligheter och kommer att biträda ökade utgifter endast i den mån de är ofrånkomliga i nuläget. Konkreta förslag i dessa frågor kan emellertid framläggas först vid nästa års riksdag. Av det anförda framgår emellertid att de av oss föreslagna budgetförbättringarna på i runt tal en miljard kronor kommer att ökas väsentligt vid nästa års riksdag. Finansministerns uppfattning att de erforderliga statsfinansiella förbättringarna endast kan uppnås genom en allmän omsättningskatt, som medför ett beständigt ökat skattetryck, delas inte av oss.

Begränsning av den statliga verksamheten

Den statsfinansiella situationen aktualiserar ytterligare frågan om i vilken mån den offentliga verksamheten kan inskränkas. En omprövning av de offentliga arbetsuppgifterna som sådana är enligt vår mening nödvändig.

I den föreliggande propositionen erinrar finansministern om att eftersatta vårdområden måste tillgodoses genom staten. Vi har inga invändningar att göra i detta avseende. En fortsatt social reformpolitik framstår för oss såsom synnerligen angelägen. Vidare måste staten tillmätas betydande uppgifter bl. a. i fråga om undervisningsväsendet, vägförsörjningen, sjukvården m. m.

Såsom vi i tidigare sammanhang har framhållit, måste man emellertid ifrågasätta, om inte t. ex. den allmänna standardhöjningen gjort vissa delar av vår nuvarande socialpolitik obehövligen. Vi har ovan särskilt riktat uppmärksamheten på de generella bostadssubventionerna. Frågan om en anpassning av socialpolitiken till de ändrade samhällsförhållandena överväges av den socialpolitiska kommittén. Det är enligt vår mening angeläget, att detta utredningsarbete fullföljes snarast möjligt, så att förslag om möjliga begränsningar av den statliga verksamheten på detta område kan komma fram. Även på andra områden torde den statliga verksamheten kunna inskränkas. I detta sammanhang avser vi dock inte att ställa yrkande på denna punkt.

Försvarsministerns besked i höstens remissdebatt om att en besparingsutredning för det militära området skall tillsättas hälsar vi med tillfredsställelse.

Rationalisering av förvaltningsapparaten

Frågan om rationalisering och därmed förbilligande av den statliga förvaltningsapparaten, den civila såväl som den militära, har tidigare vid upprepade tillfällen varit föremål för motioner från centerpartiet. Nuvarande statsfinansiella läge ger givetvis ökad aktualitet åt problemställningen.

Statsutgifterna på driftbudgeten har under tioårsperioden 1948/49—1957/58 ökat från 4,6 till 12,1 miljarder kronor, dvs. i det närmaste tredubblats. Såsom besparingsutredningen redovisat, utgjorde kostnaderna för statsförvaltningen i vidsträckt bemärkelse över 3 miljarder kronor budgetåret 1956/57. Ungefär 78 procent av kostnaderna beräknades vara avlöningskostnader.

Det är för oss ett ofrånkomligt krav, att förvaltningsapparaten måste vara så effektiv som möjligt. Besparingsutredningen har ägnat denna fråga uppmärksamhet och därvid bl. a. konstaterat, att det råder skillnad mellan affärsmässig verksamhet och offentlig förvaltning i fråga om graden av ekonomiskt incitament. Det kan allmänt sägas, att pressen från kostnadsidan såsom ett incitament till höjning av effektiviteten och arbetsinsatsen är mindre påtaglig inom den offentliga förvaltningen. Det är emellertid angeläget, att man för den offentliga förvaltningens vidkommande eftersträvar samma rationalitet och effektivitet som uppnåtts inom näringslivets förvaltning.

Besparingsutredningen har diskuterat olika möjligheter till förbättrad effektivitet inom den statliga förvaltningen. 1956 års rationaliseringsutredning har nyligen framlagt förslag angående den statliga rationaliseringsverksamhetens organisation och fortsatta bedrivande. Vid höstens remissdebatt meddelade finansministern, att regeringen har för avsikt att nästa år förelägga riksdagen förslag om omorganisation av statens organisationsnämnd, så att den blir mer funktionsduglig i sin uppgift att kontinuerligt övervaka besparingsmöjligheterna inom den statliga förvaltningen. Inför detta besked från regeringen har vi inte anledning att nu ställa något yrkande i denna fråga. Vi vill dock understryka angelägenheten av att den rationaliseringsexpertis, som finnes tillgänglig inom det privata näringslivets förvaltning, utnyttjas för strävandena att effektivisera den offentliga förvaltningsapparaten. Vidare bör det enligt vår mening framhållas, att möjligheterna till delegering av beslutanderätten inom myndigheterna och decentralisering av avgöranden till lokala organ måste tillvaratagas i besparingsyfte.

Statsfinansiell långsiktplan

Erfarenheterna från senare år visar att åtgärder snarast måste vidtagas för att skapa underlag för en fastare budgetplanering omfattande en längre tidsperiod, lämpligen fem år, som komplement till den årliga statsbudgeten. Förslag i detta syfte framfördes från centerpartiet under vårriksdagen. Om en långtidsplan i samband med budgetarbetet årligen överses erhålles, såsom 1958 års besparingsutredning framhåller, en s. k. rullande långtidsplan. Det är uppenbart att en långtidsplan av denna karaktär skulle vara av stort

värde vid utformningen av den ekonomiska politiken och vid en anpassning av mera kostnadskrävande åtgärder till de realekonomiska förutsättningarna. En sådan långsiktplan bör enligt vår mening framläggas redan nästa år.

Med hänvisning till vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandling av propositionen nr 162 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag till

- 1) förordning om allmän varuskatt,
- 2) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623) samt
- 3) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 1 juni 1951 (nr 442) om rätt att av riksskattenämnden erhålla förhandsbesked i taxeringsfrågor.

Stockholm den 6 november 1959

Gunnar Hedlund

Lars Eliasson
i Sundborn

Nils G. Hansson
i Skegrie

J. W. Pettersson
i Norregård

Per Svensson
i Stenkyrka